

KARAMAH EU
MUSLIM WOMEN LAWYERS FOR HUMAN RIGHTS

Islamofobie in Europa

Een historisch en genderspecifiek verslag

Inleiding

Wat is islamofobie?

Islamofobie is een vorm van racisme in het postkoloniale tijdperk waarbij de islamitische godsdienst, traditie en cultuur worden gezien als een bedreiging voor de Europese waarden en normen. Moslims benoemen als de ander creëert een krachtig repertoire van anti-moslimgevoelens dat het hedendaagse islamofobe discours voedt. Dit geeft blanke supremacisten een kans om minderheden systematisch uit te sluiten in de sociale, politieke en economische besluitvorming.

Waar komt islamofobie vandaan?

Hoewel islamofobie reeds bestond vóór 9/11, heeft deze tragische gebeurtenis de haat en het scepticisme ten aanzien van de islam en moslims nog doen toenemen. Zo werden "moslims" in het naoorlogse Verenigd Koninkrijk eerst gezien als "gekleurd", vervolgens als "zwart" en "Aziatisch", hierna als "Pakistaans" en "Bengaals", alvorens als "moslim" op te duiken. Het etiket is in de loop der jaren veranderd, maar de racistische inhoud en het respectloze gedrag blijven. Islamofobie blijkt deel uit te maken van het veel bredere spectrum van raciale stereotypering in de Europese samenleving.

Oorsprong van de term "islamofobie"

De term "islamofobie" werd voor het eerst gebruikt in de geschreven pers in 1991 en werd gedefinieerd in de Runnymede Trust van 1997 om de aard van anti-islamitische vooroordelen te beschrijven en een belangrijk onderscheid te maken tussen "gesloten opvattingen" over de islam enerzijds en "open opvattingen" anderzijds. Islamofobie werd omschreven als "gesloten opvattingen" en omvatte acht hoofdkenmerken. Het in 2004 gepubliceerde vervolgverslag liet zien hoe de aanslagen van 11 september en de oorlogen in Afghanistan en Irak het leven van Britse moslims moeilijk hebben gemaakt, niet alleen voor moslimimmigranten maar ook voor degenen die als Britse burgers zijn geboren en getogen en zich tot de islam hebben bekeerd.

Inleiding

Definitie

Er bestaan vele definities van islamofobie vanuit verschillende benaderingen, zoals de dekoloniale en postkoloniale stromingen. Volgens professor Drmrn Awan en dr. Irene Zempi kan islamofobie worden gedefinieerd als

"angst, vooroordelen en haat jegens moslims of niet-moslims die leiden tot provocatie, vijandigheid en onverdraagzaamheid door middel van bedreigingen, pesterijen, misbruik, ophitsing en intimidatie van moslims en niet-moslims, zowel online als offline, ingegeven door institutionele, ideologische, politieke en religieuze vijandigheid die zich vertaalt in structureel en cultureel racisme dat gericht is tegen symbolen en geloofsbeleving van de moslimgemeenschap."

Moslams in Europa: een overzicht

Een kort historisch overzicht

De aanwezigheid van moslams in Europa is geen nieuw verschijnsel. Vanaf 711 veroverden de moslams grote delen van de noordelijke Middellandse Zeekust en vestigden er gedurende meer dan zeven eeuwen kalifaten en emiraten, voornamelijk op het Iberisch schiereiland. De val van het laatste emiraat Granada in 1492 betekende het einde van de islamitische politieke heerschappij in Spanje. Later leidde de inquisitie tot de verdrijving van moslams, Sefardische joden en Spaanse bekeerlingen.

Genegerde diversiteit

Vandaag leven ongeveer 25 miljoen moslams in de 27 lidstaten van de Europese Unie. De overgrote meerderheid van deze moslams arriveerde in de jaren zestig op zoek naar werk en werkte in sectoren die werden omschreven als "moeilijk, vuil en gevaarlijk". Van deze moslams waren de meesten soennieten met enkele sjiitische minderheden. Het demografische profiel van de moslimbevolking is nu naar verluidt jonger dan dat van de bevolking in het algemeen, hetgeen erop wijst dat de uitvoering van beleiden een sterker effect op hen zou hebben.

De constructie van een "probleem"

Vanaf het begin van de arbeidsmigratie in de jaren vijftig en zestig namen de Europese staten

verschillende beleidsmaatregelen om de migratiestromen te beheersen.

Sommige landen, zoals Duitsland, deden de eerste decennia weinig om de integratie van hun migranten te vergemakkelijken. Ze beschouwden hen als "gastarbeiders" (Gastarbeiter). Andere landen, zoals het VK en Nederland, gaven de voorkeur aan het begrip multiculturalisme, waarbij de regeringen ernaar streefden de verschillende culturele identiteiten en gewoonten te beschermen. Frankrijk, daarentegen, voerden duidelijk een assimilatiebeleid doordat ze voor secularisatie opteerden.

Institutionalisering van islamofobie

Europese moslams zijn een diverse combinatie van verschillende politieke en filosofische overtuigingen, geloven, culturele weefsels en talen en ze vormen de op één na grootste religieuze groep in de Europese multireligieuze maatschappelijke structuur. Een reeks tragische gebeurtenissen zoals de aanslagen van 9/11 in de VS, de moord op 12 journalisten en cartoonisten bij Charlie Hebdo in Frankrijk, de aanslagen in Londen en Madrid en de moord op Theo Van Gogh in Nederland hebben ervoor gezorgd dat islamofobie aanwezig is en in hoge mate geïnstitutionaliseerd werd. Inverschillende aspecten van het dagelijkse leven.

Is er godsdienstvrijheid in Europa?

Cuius region eius religio vs. vrijheid van godsdienst

Het omstreden beginsel van cuius region eius religio heeft in Europa lang de overhand gehad. Dit betekent letterlijk "zo vorst, zo godsdienst" - wat inhoudt dat de godsdienst van de heerser gelijk moet zijn aan de godsdienst van de inwoners. In het begin van de 20e eeuw waren Europese landen echter getuige van de opkomst van het recht van het individu om zijn of haar godsdienst en geloof vrij te kiezen, te beleven en te veranderen. Vrijheid van godsdienst is geleidelijk aan een fundamenteel mensenrecht geworden. Vandaag kunnen we zelf bepalen wat we denken, hoe we ons uiten en handelen volgens je eigen overtuiging.

Wettelijke basis

Vrijheid van godsdienst wordt tegenwoordig door de meeste landen ter wereld en in alle Europese staten erkend. Dat wordt bepaald in volgende artikels:

- Artikel 18 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens
- Artikel 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
- Artikel 18 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten

- De Verklaring inzake de uitbanning van alle vormen van intolerantie en discriminatie op grond van godsdienst of levensovertuiging
- De artikelen 10 en 21 van het Handvest van de grondrechten van de EU

Vrijheid van meningsuiting: vergiftigd geschenk voor moslims

Hoewel vrijheid van meningsuiting het fundament van Europese samenlevingen is worden racisme en vreemdelingenhaat soms gebruikt in naam van de vrije meningsuiting. De reactie en tegenreactie op de gepubliceerde cartoons in Deense kranten was een perfect voorbeeld. Vrijheid van meningsuiting is geen absoluut recht. De lidstaten van de EU hebben bepaalde beperkingen opgelegd om de andere grondrechten van de Europese samenleving te vrijwaren. Zowel vrijheid van meningsuiting als bescherming tegen xenofobe taal zijn belangrijk voor de bloei van een democratie.

Islamofobie in de praktijk

1

Op het werk

Europese moslims zijn vaak sterk aanwezig in werkloosheidsstatistieken, werken vaak in jobs voor laaggeschoolden en zijn oververtegenwoordigd in de laagbetaalde sectoren van de economie. Velen, vooral jongeren, worden hierdoor belemmerd in hun wens voor sociale vooruitgang wat kan leiden tot een gevoel van hopeloosheid en sociale uitsluiting. Dit is met name het geval voor moslimvrouwen, die dubbel worden gediscrimineerd op basis van godsdienst en geslacht.

2

In huisvesting

Migranten, onder andere afkomstig uit islamitische landen, blijken over het algemeen te lijden onder slechtere huisvestingsomstandigheden en een relatief grotere kwetsbaarheid en onzekerheid wat betreft hun huisvesting. De huisvestingsomstandigheden zijn licht verbeterd maar de ongelijkheden op het gebied van huisvesting blijven grotendeels te wijten aan het gebrek aan sociale huisvesting

voor lage-inkomensgroepen, zoals migranten of mensen met een immigratieachtergrond.

3

In het onderwijs

Een laag opleidingsniveau is een andere factor voor discriminatie waarmee Europese moslims worden geconfronteerd. In meerdere lidstaten waar een aanzienlijk deel van de migrantenbevolking moslim is blijkt dat migranten en hun nakomelingen een lager opleidingsniveau hebben en dat ze gemiddeld minder kwalificaties behalen dan de grootste bevolkingsgroep. Vooral in landen waar onderwijs minder belangrijk is en de sociaaleconomische status van de migranten laag was - waarvan velen van moslimafkomst zijn - zijn de prestatieverschillen op school tussen leerlingen met en zonder migratieachtergrond vaak groter.

Islamofobie in de praktijk

4

In de politiek

Islamofobie is mainstream geworden in het politieke discours van veel Europese landen. Het racistische discours van extreemrechts, zelfs vanuit de oppositie, heeft een invloed op het algemene debat over de islam en moslims en verlegt voortdurend de grenzen van een redelijk en aanvaardbaar discours. Als extreemrechts aan de macht is, wordt islamofobie gelegaliseerd.

5

In de media

Er bestaat een wijdverbreid negatief beeld van moslims in de Europese media, vooral sinds de gebeurtenissen van 11 september. Hoewel sommige media ook een positief beeld van de islam geven en islamofobie trachten te bestrijden, blijven velen schadelijke islamitische stereotypen in de media afbeelden. Het meest voorkomende stereotype is dat van de radicale moslimopstandeling, vastbesloten om de jihad - of heilige oorlog - tegen het Westen te voeren.

Dit stereotype stelt geweld over het algemeen voor als een onlosmakelijk deel van de moslimidentiteit, en religie als een rechtvaardiging voor gewelddadige acties.

6

Op het internet

Als gevolg van de coronapandemie ontvingen toezichhoudende instanties veel meldingen over online anti-moslimincidenten. Sinds privacy grotendeels naar het digitale domein is verhuisd, zijn het internet en de sociale media - met name Facebook - de belangrijkste ruimte voor intermenselijke relaties geworden. Sociale media zijn nu het centrale punt geworden voor het documenteren van haatmisdrijven tegen moslims.

Het geval van moslimvrouwen

Intersectionele discriminatie

Moslimvrouwen zijn verreweg de eerste slachtoffers van islamofobie, aangezien ras, godsdienst, etniciteit en geslacht zeer vaak samenvallen en zo discriminatie versterken. Moslimvrouwen die de hijab dragen zijn bijzonder herkenbaar en dragen de zwaarste lasten van een situatie waar zij niets mee te maken hebben. Dit vermindert vaak hun hoop en ambities.

De hoofddoek: een ongemakkelijke kwestie voor een christelijke samenleving?

De islamitische hoofddoek is de laatste jaren in Europa een veelbesproken onderwerp geworden, waarbij velen hem beschouwen als een instrument van onderdrukking en onderwerping van vrouwen. Er zijn vele redenen waarom iemand ervoor kiest de hoofddoek te dragen en die kunnen verschillen van persoon tot persoon. Terwijl sommige vrouwen de hoofddoek onvrijwillig dragen onder sociale druk, beschouwen vele anderen de hoofddoek als een uiting van hun geloof of als een bevestiging van hun moslimidentiteit.

Het voorbeeld van België

Het Collectief tegen Islamofobie in België (CCIB) schatte dat er in 2020 in België 90,6% vrouwelijke slachtoffers waren tegenover 9,4% mannelijke slachtoffers. Sinds 2007 mogen leerkrachten in Vlaamse openbare scholen geen religieuze symbolen dragen en het parlement van de Franse gemeenschap bespreekt een soortgelijk verbod. Sommige werkgevers in de privésector, zoals banken en andere financiële instellingen, staan het dragen van religieuze symbolen alleen toe voor back-office personeel dat geen direct contact met klanten hoeft te hebben. Andere werkgevers, zoals schoonmaakbedrijven, beperken het dragen van religieuze symbolen om aan de eisen van hun cliënten te voldoen.

Korte bibliografie

Boeken en artikelen

Awan, I., Zempi, I. (2020) A Working Definition of Islamophobia: A Briefing Paper, UN Human Rights Office.

Khader, B. (2016) Muslims in Europe or European Muslims? The construction of a problem, *Rivista di studi politici internazionali*. 83 (330), 169–187.

Froy, F. and Pyne, L. (2011) Ensuring labour market success for ethnic minority and immigrant youth. Vol. 2011/09, Paris: OECD Publishing.

Knott, K. and Poole, E. (2014) *Media Portrayals of Religion and the Secular Sacred: Representation and Change*, Farnham: Routledge.

Bleich, E. & Veen, A. M. van der Veen (2021) *Covering Muslims: American newspapers in comparative perspective*, New York: Oxford University Press.

Rapporten

Collectif pour l'Inclusion et contre l'Islamophobie en Belgique (2019) Rapport chiffres 2019 : Un état de l'islamophobie en Belgique, <https://bit.ly/3P5FV9r>

European Monitoring Center on Racism and Xenophobia (2006) *Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia*, <https://bit.ly/3PcJCKv>

Media Diversity Institute (2021) *Mapping Muslim Women Voices and Gendered Islamophobia and Stereotypes in Media*, <https://bit.ly/3N4RRWS>

Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia (1997) *Islamophobia: a challenge for us all*, London: Runnymede Trust, <https://bit.ly/396H1RA>